

Тема 4.: Конфлікт як психологічний феномен

План лекції.

1. Психологічний контекст виникнення конфліктів.
2. Конфлікт як тип складних ситуацій.
3. Поведінка особистості в конфліктних ситуаціях.

Оскільки конфлікти завжди пов'язані із зіткненням інтересів, поглядів людей, оскільки в їх зародженні, розвитку та вирішенні величезну роль грає психологічний чинник. Починаючи з 60-70-х років ХХ ст. публікується достатньо велике число робіт по психологічній проблематиці конфліктів і особливостях їх психологічного вивчення. Становлення психології конфлікту відбувається на базі і з урахуванням досягнень в психології особистості, соціальної психології, психології управління, психології спілкування, психотерапії та психоконсультації тощо.

Що ж таке конфлікт з погляду психології? Кожний, хто хоче зрозуміти вчинки інших або ж свою власну поведінку, починає з пошуку причин відповідних дій, у тому числі і конфліктних, і аналізу ситуації, в якій знаходиться або знаходився.

Сучасна психологічна наука розрізняє чотири ключові поняття, які описують психологічний контекст конфліктів перш за все як критичних ситуацій.

До критичних ситуацій відносяться: стрес, фрустрація, криза і конфлікт.

Стрес – неспецифічна реакція організму на ситуацію, яка вимагає більшої або меншої функціональної перебудови організму, відповідного пристосування. Життя без стресу немислиме, а «повна свобода від стресу», - як пише Р.Сельє, - означає смерть». Важливо мати на увазі, що будь-яка нова життєва ситуація викликає стрес, але далеко не кожна з них буває критичною. Критичні стани викликає дистрес, який переживається як горе, нещастя, виснаження сил і супроводиться порушенням пристосування, контролю, прешкоджає самоактуалізації особистості.

Фрустрація – (від лат - омана, марне очікування, розлад) визначається як стан, викликаний двома моментами: наявності сильної мотивованості досягти мету (задовільнити потребу) і перешкоди, перешкоджаючій цьому досягненню. Перешкодами на шляху до досягнення мети можуть виявитися причини різного характеру: 1) фізичного (позбавлення волі), 2) біологічного (хвороба, старіння), 3) психологічного (страх, інтелектуальна недостатність, 4) соціокультурного (норми, правила, заборони).

Проте далеко не усякий стан фрустрації та емоційної напруги призводить до конфлікту. Фрустрація постійно присутня в середині людини, заганняється углиб і може у будь-який момент вийти назовні у формі агресії за певних сприятливих для цього умов. Агресивна поведінка, що викликається часто фрустрацією, може бути направлена на іншу людину або групу людей, якщо вони є причиною розвитку фрустрації або представляються такими. Агресія при цьому носить направлений соціальний характер і супроводжується емоційними станами гніву, ворожості, ненависті. Агресивні

соціальні дії викликають у відповідь агресивну реакцію у іншого індивіда або групи, і, з цієї миті починається конфлікт..

Таким чином, для виникнення конфлікту необхідно, по-перше, щоб причиною фрустрації була поведінка інших людей, і, по-друге, щоб на агресивну дію виникла у відповідь реакція, взаємодія.

Криза (від греч. - рішення, поворотний пункт) характеризує стан, породжуваний перед індивідом проблемою, що стала, від якої він не може піти і яку не може вирішити в короткий час і звичайним засобом.

Розрізняють два типи криз залежно від того, яку можливість вони залишають для людини в реалізації подальшого життя. Криза першого типу є серйозним потрясінням, що зберігає певний шанс виходу на колишній рівень життя. Ситуація другого типу – власне криза перекреслює життєві цілі, щое, плани, залишаючи у якості єдиного виходу з положення модифікацію самої особистості та її значення життя.

Конфлікт як критична психологічна ситуація припускає наявність у людини досить складного внутрішнього світу і актуалізацію цієї складності вимогами життя.

Таким чином, критичні ситуації, якщо піти від порівняно легких до найважчих їх форм (від стресу через фрустрацію і конфлікт до кризи) вимагають від людини різної внутрішньої роботи. Різного роду стресові реакції часто виявляються у вигляді граничної активізації внутрішніх ресурсів особистості, що відстоює свої колишні можливості в реалізації життєвих планів. Складні життєві ситуації можуть зажадати від людини перегляду рівня своїх життєвих цілей, перегляду потреб і домагань та одночасної реконструкції свого «Я».

Конфлікт як тип критичних ситуацій

Конфлікт як тип критичних ситуацій є одним з типових видів критичних ситуацій, і, одночасно, є тісно пов'язаний з кожною з них.

До **складних ситуацій життєдіяльності** відносять:

- 1) **Складні ситуації діяльності**, які в свою чергу поділяються на:
 - а) проблемні ситуації діяльності;
 - б) критичні (аварійні) ситуації;
 - в) екстремальні ситуації.
- 2) **Складні ситуації взаємодії**. До них відносять:
 - а) проблемні ситуації взаємодії;
 - б) передконфліктні ситуації;
 - в) конфліктні ситуації.
- 3) **Складні внутрішньоособистісні ситуації**. До яких відносять:
 - а) внутрішньоособистісні ускладнення;
 - б) внутрішньоособистісні конфлікти;
 - в) внутрішньоособистісні кризи.
- 4) **Складні буттєві ситуації**. До яких відносять:
 - а) ситуації невідомості;
 - б) ситуації безпеки;

в) ситуації втрати.

Поведінка особистості в конфліктній ситуації

Поведінка особистості в конфліктній ситуації поділяється на а) активну стратегію та б) пасивну стратегію.

У свою чергу активна стратегія поділяється на конструктивну або деструктивну поведінку. А пасивна – на пристосування або відхід.